

Muhsin Yılmaz*

Eğitimin Hermeneutik Boyutu: Eğitim Kavramının Doğasına İlişkin Kimi Sorular**

Özet

Bu çalışmada, eğitim kavramının, kendisi adına sürdürüldüğü ve ayrıca tam da içinde gerçekleşip üzerinde temellendiği yaşam pratiği ile olan ilgisi ya da bağıntısı belirlenmeye çalışılmıştır. İntilendirme, eğitim kavramının, eğer söylenebilirse alt kavramları olan bilgi, davranış ve öğrenme kavramlarının irdelenmesi yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. İrdeleme, kazandırılması ya da edinilmesi amaçlanan davranışı temellendirip meşrulaştıran bilginin öğrenilmesi ve öğretilmesinin, sonuçta anlama edimine ya da sürecine dayalı olmasından dolayı, eğitim kavramı, hermeneutik karakteriyle betimlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Terimler: Eğitim, Davranış, Bilgi, Öğrenme, Yaşam, Hermeneutik.

Hermeneutical Aspect of Education: Some Questions on the Nature of the Concept of Education

Abstract

The aim of this study is to examine the concept of education as to the point it is joined to life itself from the point of view of hermeneutics. The concept of education is considered as a sum of the-sub-concepts such as learning, behavior, and knowledge. It is argued that education as a process of bringing in some desired behavior is realized just at the moment the pupil *learn*, i.e. *understand* some *knowledge* so that the pupil will grant or not the relevant *behavior*. Education is ultimately hermeneutical process because of learning any kind of knowledge is at the same time an act of understanding of which the central question of hermeneutics.

Key Terms: Education, Behavior, Knowledge, Learning, Life, Hermeneutics.

Giriş

“Bilgi çağı” olarak da adlandırılan yeni yüzyılda, bir yandan eğitime olan gereksinimin katlanarak arttığı ileri sürülürken bir yandan da, eğitimin ‘çağın gereklerine

* Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.

** Bu çalışma, *Felsefe Eğitim Sanat: Saffet Bilhan Armağanı* kitabında yayımlanan makalenin güncellenmiş biçimidir.

uygun' biçimde nasıl anlaşılması ve giderek nasıl sürdürülmesi gerektiğine dair olabildiğince geniş katımlı ve bir o kadar da heyecanlı tartışmalar sürüp gitmekte. Neredeyse hem tek tek ülkelerin hem de tüm insanlığın geleceği eğitimin geleceğine bağlanmış durumda. Kim eğitim politika ve programlarını daha etkin biçimde uygulayıp sürdürebilirse, onun geleceği diğerlerine göre daha güvenli ve daha müreffeh olacak sanki.

Bunca beklentinin yüklenip bunca umudun bağlandığı eğitimse, sanki kendisine "ben neyim, nereden gelip nereye gitmekteyim?" sorusunu sormakta. O kadar ki, bilgi merkezli anlayıştan öğrenci merkezli anlayışa ya da öğretimi temel alan yaklaşımdan problem çözücü pragmatik yaklaşıma kılıktan kılığa girerek, kendisine en uygun tanımı ve/veya misyonu aramaktadır sanki. Eğitim kendisini nasıl tanımlamalıdır ki, kendisinden beklentileri gerçekleştirebilmeli ya da kendisine bağlanan umutları boşa çıkarmamalıdır? Eğitim niçin bu kadar önemlidir? Onu gerek bireysel, gerek kurumsal gerekse ulusal ya da kültürel düzlemlerde bu denli *yaşamsal* kılan nedir?

Örneğin eğitim aracılığıyla, içinde yaşanan gerçekliğe ilişkin üretilmiş bulunan bilgilerin bireylere öğretimi yoluyla bireylerin gerçeklik hakkında (daha çok) bilgi sahibi olması sağlandığından, hem daha çok bireyin hem de tek tek bireylerin daha çok bilgi sahibi olmalarının bir sonucu olarak, bireylerin ve dolayısıyla onların eklemlendikleri sosyal katmanların gerçeklikle ilgili bilgileri düzeyinde yaşamlarını 'iyileştirecekleri' beklentisi ya da söylemi eğitimin yaşamsallığına dair bir temellendirilme olarak ileri sürülebilir. Buna göre, çok yaygın biçimde kullanılan "bilgi çağı" ya da "bilgi toplumu" söylemlerine de paralel olarak, bireyin, toplumun ya da kültürün gerçekliğe ilişkin (daha çok) bilgiye sahip olma ve sahip olduğu bilgiyi yaşamını düzenlemede etkin biçimde kullanabilme düzeyi, ilgili bireyin ya da toplumsal katmanın yaşam düzeyini belirlediği varsayımıyla eğitim ve gelişmişlik düzeyi birbiriyle doğrudan ilişkilendirilmektedir sanki. Kısacası çeşitli düzeylerdeki eğitim politika ve uygulamaları, gerçeklik hakkında daha çok bilgi ve daha çok bilginin daha çok bireye etkin biçimde kazandırılması gibi örtük bir ilke doğrultusunda sürdürülmektedir ya da sürdürülmek istenmektedir.

Ancak burada gelişmişlik düzeyi ile doğrudan ilişkilendirilen bilgi üretimi ve aktarımının, iki ayrı süreci imlediği açıktır: bilginin üretimi ile bilginin aktarımı ya da öğretimi. Bir kavram olarak eğitim, bilgi üretiminden daha çok bilginin aktarımı ya da öğretimi süreci ile daha yakından ilişkili olduğundan, eğitim kavramını daha çok bu boyutuyla ele alıp hermeneutik ile ilişkisi çerçevesinde irdelemeye çalışacağız. Bunun için de öncelikle tartışmamızın odak noktasını oluşturan eğitim kavramı ile onun alt kavramları olarak tanımlayabileceğimiz *bilgi*, *öğretim/öğrenim*, *davranış* gibi kimi kavramları da tanımlamak gerekmektedir. Eğitim nedir? Eğitmek ve/veya eğitilmek ne demektir? Günümüzde, kendi dışındaki hemen hemen her sorunun kaynağının ve dolayısıyla çözümünün de kendisine bağlandığı eğitim (süreci) nerede(n) başlar, neleri içerir, nerede ve nasıl gerçekleşir? Eğitimli bireylerin sahip oldukları ya da sahip olmaları beklenen/istenen davranışlar hangi yöntem ya da süreçlerle kazandırılmaktadır ya da kazandırılır? Bu davranışlar birey açısından ne tür edimlerdir? Şu ya da bu davranışın edinilmesinde (hangi) bilgi hangi rolü nasıl oynamaktadır? Bir başka soruş biçimiyle, eğitilen bireyler olarak insanlar *ne* öğrenirler, *niçin* öğrenirler, *nasıl* öğrenirler? Öte yandan eğitim kavramının neredeyse olmazsa olmazı olan *öğretim/öğrenim*

nasil bir etkinlik, edim ya da süreçtir? Öğretim ve/veya öğrenim hangi süreç(ler) sonunda gerçekleşir, ki böylece eğitim de gerçekleşmiş olur?

Eğitim Kavramı

Yukarıda farklı boyutlarıyla belirlemeye çalıştığımız gibi eğitim kavramının neliği sorusu, her ne kadar bilgi, öğretim ve davranış gibi başka/alt kavramları içerse de, en genel tanımıyla, *bilginin öğretimi* yoluyla *davranış* değiştirme ya da kazandırma etkinliği ya da süreci olarak tanımlanabilir. Kuşkusuz benimsenen eğitim anlayışlarına göre kavramın daha başka tanımları da yapılabilir, ileri sürülebilir. Ancak hangi tanım hangi biçimde yapılırsa yapılsın, söz konusu olan eğitim kavramı ise eğer, eğitim belirli bir davranışı ya da beceriyi kazandırmak üzere, söz konusu davranış ya da becerilerin kimi temel ilke ya da kurallarının teorik ya da pratik yollarla öğretimini içerir ya da içerecektir. Bu anlamda eğitim kavramının içinde, ilgili süreç sonunda kazandırılması hedeflenen bir *davranış ya da beceri*, davranış ya da becerinin bir anlamda meşrulaştırımı olan *bilgi temeli* ve nihayet bu bilginin bireye aktarılması *süreci ya da tekniği*, eğitim kavramını oluşturan alt kavramlar olarak belirlenebilir. Dolayısıyla bizim burada hermeneutik ile ilişkisi çerçevesinde irdelemeye çalışacağımız eğitim kavramı daha çok bu üç kavram etrafında düşünülmüş tartışılacak bir kavram olacaktır.

Yukarıda verdiğimiz tanımları yineleyecek olursak, eğitim *bilginin öğretimi* yoluyla *davranış* değiştirme ya da kazandırma etkinliği ya da süreci ise eğer, o zaman şu sorular da ortaya çıkmaktadır: Bir davranış nedir ve öğrenen açısından hangi süreç veya işlem sonunda edinilir, kazanılır? Öğreten açısından da bir davranışı oluşturmanın ya da var olan bir davranışı 'istendik biçimde' değiştirmenin yolu nedir? Örneğin belirli davranışlar seçilerek bu davranışların 'iyi' davranışlar olduğu telkini ile mi kazandırılır ya da değiştirilir? Yoksa ilgili davranışın egzersizi ile mi bir davranış edindirilir? Bu bağlamda herhangi bir davranış ile o davranışın, eğer söylenebilirse meşruiyetini sağlayan bilgi temeli nasıl bir bağ ile ilişkilendirilebilir? Bir başka soruş biçimiyle, niçin belirli davranışları kazandırmak ya da 'istendik yönde' değiştirmek üzere belirli bir bilgi tabanı/temeli aranır? Seçilen bilgi türü ya da bütünü hedeflenen davranışı hangi süreç sonunda nasıl oluşturur?

Keza, bireyde davranış değişikliğine yol açan ya da bireyin yeni davranışlar edinmesini sağlayan *bilginin* neliği de irdelenebilir, irdelenmelidir. En genel ve en yaygın tanımıyla bilgi, temellendirilmiş, haklılandırılmış doğru kanı biçiminde tanımlanabilir. Bu tanıma göre eğer bilgi temellendirilmiş ve/veya haklılandırılmış bir kanı ise, bir *kanı* nasıl temellendirilip haklılandırılmaktadır ki, *bilgiye* dönüşmektedir? Bu haliyle bilginin, sahibi olan bireyler açısından *eğitici* işlevi nedir? Bilgi aracılığıyla bir yandan insanı disipline edip, insanlara formasyon kazandırma, diğer yandan da (belki) yine aynı bilgi aracılığıyla insanların kendi kişiliklerini gerçekleştir(ebil)meleri ve böylece kendilerini özgürleştir(ebil)meleri nasıl mümkün olabilmektedir? Bunun için *nerede(n)*, *niçin*, *ne zaman ve hangi* bilgi(ler) seçilip de öğretilmektedir?

Benzer biçimde, *öğretim* kavramı da en genel anlamıyla, bilgi aktarımı amaçlı, yöntemleri belirli ölçülerde belirlenmiş belirli bir kurum içinde uzmanlar tarafından

yürütülen etkinlik olarak tanımlanabilir. Ya da daha teknik tanımlamalarla*, belli bir amaca göre gereken şeyleri, ya da bilgileri öğretme işi olarak da tanımlanabilmektedir. Bu tanımda da belki iki sözcüğün altı çizilebilir. Belirlenen *amaç* ile *gereken şeylerin* ne olduğu sorulabilir. Buna göre öğretim, *belirli şeylerin* belirli *amaçlar* doğrultusunda yerine getirilmesi ile gerçekleşen bir süreç olmalıdır. İşte tam da burada, amaçlar ile bu amaçlar için seçilenlerin neliği, eğitim kavramının, birey, toplum, kültür ya da yaşam kavramları ile bağının kurulduğu nokta olsa gerekir. Yine eğitim kavramının alt kavramlarından birisi olarak *davranış* kavramı da, yine yukarıda adı geçen sözlüklere göre sırasıyla, bir organizmanın belirli bir gereksinimi karşılamak için çaba harcayarak gösterdiği etkinlik; bireyin içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullar dolayısıyla geliştirdiği ve onu aynı durumdaki kimselere yaklaştıran hareketlerin toplamı ya da organizmaların uyarılar karşısında gösterdiği tepkilerin tümü olarak tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda başka biçimlerde başka başka sorular sorulabilir olsa da, benzeri soruların neredeyse tümü, eğitimin yaşam ile olan ilişkisinde toplanabilir olsa gerekir. Zira Dewey'e göre en geniş anlamıyla sosyal yaşamı sürdürmenin bir aracı olan eğitim, toplumsal yaşamın sürekliliği için kaçınılmaz ve zorunludur bir süreçtir (Dewey, 1996, s. 10-11). İşte biz de, sorduğumuz sorular yardımıyla ve hermeneutik kavramı çerçevesinde, eğitimin yaşam pratiği ile olan ilişkisini kurmaya çalışacağız.

Hermeneutik Kavramı

Son dönemde ilgili literatürde giderek artan biçimde yer alan hermeneutik üzerine çalışmalardan da görülebileceği gibi, belki de olabilecek en genel anlamıyla yorumlama sanatı olarak tanımlanabilir olan "hermeneutik" terimi, ifade etme, açıklama ve yorumlama anlamlarını taşıyan Yunanca "*hermeneuein*" sözcüğünden türetilmiş bir terimdir (Palmer, 2003, s. 39). "Hermeneutik" sözcüğü köken olarak, tanrıların iletlerini insanlara ileten, ama onları bire bir değil de, bir yorumcu olarak, onları bir anlamda insanlar tarafından daha kolay anlaşılabilir bir forma çevirerek aktaran Hermes'in adından türetilmiştir (Bleicher, 19980, s. 11). Ya da başka bir tanımlamayla, Tanrı'nın iletlerini ölümlülerin dillerine, onların anlayabilecekleri biçimde çevirir, ki bu anlamıyla hemeneutik süreç eninde sonunda bir başka "dünya"ya ait bir anlam bağlamını, o an içinde yaşanan dünyaya aktarma/çevirme süreci olarak da tanımlanabilmektedir (Gadamer, 1995, s. 11). Zira çeviri söz konusu olduğunda, açıklama, anlama ya da yorumlama, hangi anlamıyla alırsak alalım, sonuçta daima iki dünya söz konusudur: metnin dünyası ile okuyanın dünyası ve ayrıca buna bağlı olarak birisini diğerine "tercüme" etmesi için Hermes'e ihtiyaç vardır (Palmer, 2003, s. 62). Ancak hermeneutik kavramı zaman içinde, yalnızca iletleri ilgili kişilere uygun biçimde iletme anlamının dışına çıkarak, ilk olarak bir sözcüğün, bir cümlenin ya da bir metnin anlam içeriğini tam olarak belirleme ve ikinci olarak da, aynı dilsel yapıda içerilmiş olan öğretinin belirlenip ortaya çıkarılması amacıyla çözümlenip yorumlanması ve giderek anlaşılmasını da içerecek biçimde genişle(til)miştir (Bleicher, 1980, s. 11). Genel olarak bu anlamlarıyla kullanılan hermeneutik kavramı aynı zamanda özellikle, fen ya da doğa

* Burada kullanılan teknik tanımlar, Türk Dil Kurumu'nun hazırlamış olduğu terimler sözlüğü dizisinden sırasıyla *Eğitim Terimleri Sözlüğü* ile *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*'nden alınmıştır.

bilimlerinden farklı olarak sosyal bilimlerde/insan bilimlerinde bir araştırma yöntemine atıfla da kullanılmaktadır. Örneğin Dilthey en genel anlamıyla bilimi, yöneldikleri olgu alanları açısından, doğal olguların bilimini “doğa bilimi” olarak tanımlarken; tarihsel ve/veya toplumsal gerçekliği ya da olgu alanını konu alan araştırma alanlarını, doğa bilimleri karşısında bağımsız bir araştırma alanı olarak “tin bilimleri” olarak (Dilthey, 1999, s. 24-27) sınıflamasıyla söz konusu metodolojik farklılığı örneklemektedir. Bu temel üzerinde yine Dilthey’a atıfla Özlem, doğa bilimlerinde olguları yasa hipotezleri yardımıyla açıkladığımızı, yani doğayı açıkladığımızı, ama buna karşılık tin bilimlerinde, simgesel bağlantıları kendinde hissedip bütünleme yoluyla anladığımızı, yani tinsel yaşamı anladığımızı ileri sürer (Özlem, II, 1994, 2. 11). Bu anlamda hermeneutiğin temel problematiği ya da nesnesi olan anlama kavramı ve/veya edimi, en azından belirli bir bilim alanı için bir yöntem olarak ortaya çıkar.

Hermeneutik kavramına ilişkin bu belirlemenin dışında, eğitim kavramıyla ilişkilendirilmesi açısından bizim için daha bir önem taşıyan boyutuna gelince, kavramın anlam temelini üzerine kurulduğu anlama ve/veya yorumlamanın yaşam kavramı üzerinde temellendirilmesi, belki de eğitim ve hermeneutik kavram ve/veya süreçlerinin kesiştiği alanı oluşturacaktır. Zira anlama, verilen hayat işaretlerinden, bunlarla ilgili olan psikik bütünü kavramadır (Birand, 1960, s. 28), kurmadır. Ya da hermeneutik bir bakıma, “yaşamın süregelen sabit ifadelerini anlama sanatını” düzenleyen ve geliştiren bir disiplindir” (Bleicher, 1980, s. 10) de –ya da deyim yerindeyse ‘yaşamın gramerini’ anlama sanatını düzenleyen ve geliştiren bir disiplindir. Dolayısıyla hermeneutiğin, bir bakıma yaşamın, bireyin önüne çıkardığı kuralları, sorunları ya da güçlükleri anlama, yorumlama, anlamlandırma çabası ya da girişimi olduğu da söylenebilir. Kuşkusuz burada, hermeneutiğin aslında nerede iş gördüğünü, nereye odaklandığını belirlemek açısından, yaşam, değişmez, güçlük, sorun, gibi kimi temel kavramları kısmen de olsa aydınlatmak gerekir. Örneğin, bireyin karşısına sorun ya da güçlük çıkaran ve bunlara ilişkin ‘değişmez kuralları’ olan yaşamın neyi imlediğinin belirlenmesi, aslında ne ile, nasıl bir olgu ile karşı karşıya bulunulduğunun bilinmesi açısından gereklidir. Birey açısından, olabilecek en geniş tanımlamasıyla yaşam, doğumundan ölümüne bireyin, biyolojik, psikolojik ve sosyal olarak nitelenen boyutları ve bu boyutlarda tüm yapıp ettiklerinin toplamıdır biçiminde tanımlanabilir. Ya da birey-dışı perspektiften, bireyin, kendi varoluşunu biyolojik, psikolojik ve sosyal bağlamlarda gerçekleştirme süresince, sürecinde kendisini kuşatan, dolayısıyla davranışlarını, tutumlarını ve yönelimlerini belirleyen koşullar toplamı olarak da tanımlanabilir. Ancak burada da, yaşamın biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlarından ya da bağlamlarından neyin anlaşılması gerektiği sorulabilir. Kısaca tanımlamak gerekirse, bireyin kendi dışındaki fiziksel çevre ve/veya koşullarla etkileşimi biyolojik boyutu; kendi dışındaki insanlarla (ki burada toplum, kültür, tarih, gelenek gibi kavramlar devrededir) olan etkileşimi sosyal boyutu ve/veya bağlamı oluştururken, bireyin kendisine ilişkin algı ve değerlendirmelerinin de, yaşamın psikolojik boyutunu oluşturduğu ileri sürülebilir.

Kabaca bu biçimde tanımlanabilir olan yaşamın, yine yukarıda sayılan boyutlarında bireyin karşısına ne türde ve hangi biçimde sorunlar, güçlükler çıkıyor ‘değişmezler’ taşıdığı da bu noktada sorulması gereken bir diğer temel soruyu oluşturmaktadır. Bu soruyu da yine yaşamın, sayılan boyutlarına koşut olarak ayrı ayrı irdelemeye ve/veya yanıtlamaya giriştiğimizde, ilgili sorun alanlarını fiziksel/biyolojik; sosyal/kültürel ve tinsel/psikolojik sorun alanları olarak belirleyebiliriz. Yaşamın bu sorun alanlarında

veya boyutlarında bireyin karşısına çıkarabileceği güçlüklerle gelince, bunlar aynı zamanda, bireyin kendi bireysel yaşamını ve/veya varoluşunu kendi olanak ve sınırlılıkları çerçevesinde sürdürebilmesi için üstesinden gelmek zorunda olduğu sorunları oluşturmaktadır. Birey ancak bu tür sorunların üstesinden gelebildiği, bunları sorun olmaktan çıkarabildiği ölçüde kendi yaşamını ve/veya kendi varoluşunu sürdürebilecektir. Bir başka anlatımla, bireyin kendi yaşamını, varoluşunu sürdürebilmesi, bu tür problemlerle uğraşma ve olabilirse bunları aşmada kullandığı çerçevenin ne kadar kuşatıcı ve derinlikli ya da işlevsel olduğuna/olacağına bağlıdır. Birey ancak kendi çaba ve çözümleriyle kendi yaşamını ve varoluşunu sürdürebilecektir. Bu da üreteceği ya da yaratacağı çerçevenin ne kadarıyla kendisine, ne kadarıyla da kendi dışındaki koşullara dayalı olduğuna bağlı olacaktır. Bu arada kuşkusuz, kendi dışındaki referans çerçeveleri vasıtasıyla sürdürülen yaşam da diğeri kadar gerçek ve doğal bir yaşamdır. Ancak, bireyin yaşamı kendileştirmesi, yani kendine ait, kendine özgü kılması, yaşamın sorunları karşısında başvurduğu çerçevelerden hangisinin hangi oranda yaşamında/yaşayışında yer tuttuğuna bağlı olacaktır. Dolayısıyla bireyin, yaşamın değişik sorun alanlarıyla uğraşma biçimi, onun yaşamını ve dolayısıyla varoluşunu doğrudan ilgilendiren ve etkileyen bir unsur olarak görülebilir.

Öte yandan birey bu tür sorunlarla hangi biçimde uğraşırsa uğraşsın, bizim tartışmamız açısından daha önemli olanı, bireyin yaşam sürecinde ve/veya süresince değişik türde de olsa sorunlarla karşı karşıya kaldığı ve bu sorunlarla uğraşmak ve hatta baş etmek zorunda olduğudur. Peki birey, hangi türde olursa olsun, sonuçta yaşamın karşısına çıkardığı sorunlarla nasıl uğraşmakta ve onları aşmakta ya da alt edebilmektedir? Sorunlarla uğraşma ve olabilirse aşma, hangi platformda/düzlemde ve hangi biçimde gerçekleşmektedir? Bu düzlem ya da platform, aynı zamanda yaşamın, bireyin karşısına çıkardığı sorunları anlama, anlamlandırma ve yorumlanmasının gerçekleştiği ya da yaşamın zaman ve mekan ayrımı yapmaksızın bireyin önüne koyduğu sorunları/değişmez-kuralları anlama/yorumlama sanatının gerçekleştiği ve yetkinleştirildiği alandır da. Bir başka anlatımla bu düzey ya da platform, bireyin, yaşama ilişkin karşısına çıkan sorunlarla ilk yüzleştiği ve dolayısıyla, anlama ve yorumlamanın başladığı düzey ya da düzlemde de. Böylece bireyin bu düzlemde/düzeyde sorunu algılayış düzeyi/biçimi, aynı zamanda onunla uğraşma biçimi ya da düzeyinde de belirleyici olacaktır. Dolayısıyla yaşamın sorunlarıyla zihin düzeyindeki ilk karşılaşma, bireyin yaşam ve/veya kendi yaşamına ilişkin tutumunun da, deyim yerindeyse bir işaretini oluşturacaktır, oluşturmaktadır. Bu anlamda bireyin yaşama ilişkin tutumu, yaşamın bir parçası olan *eğitim* ve eğitimin temel öğelerinden olan *bilgi* ve *öğrenmeye* ilişkin tutumunun da bir göstergesini oluşturacaktır. Birey *neyi, niçin ve nasıl* öğrenmekte ve dolayısıyla eğitim sorununu nasıl algılamakta ve anlamlandırmaktadır? Bir başka anlatımla, bireye kimi bilgileri öğretme yoluyla birey aslında nasıl eğitilmektedir? Bireyin bilgi yoluyla eğitimi hangi düzlemde ve hangi biçimde başlamakta ve giderek gerçekleşmektedir?

Ancak burada öğrenmenin temelde hermeneutik bir süreç olmasından yeni bir sorun ortaya çıkmaktadır ki, o da, eğer öğrenme hermeneutik bir süreç ise, birey öğrenirken, ne kadar öğretileni, ne kadar da kendisine ait olanı öğrenmektedir? Öğretim tekniklerinin, görelî başarısızlıklarından sonra kılık değiştirmesi, bireyin kendisine ait olanının ötesindeki öğrenmeye karşı direnci midir? Yani, öğrenmenin temelde hermeneutik bir süreç olmasından dolayı mı, öğretim teknikleri toplam bir başarı elde edememektedir?

Ya da öğretim tekniklerinin görelî başarı ya da başarısızlıklarının, öğrenmenin bireye rağmen gerçekleştirilebilirliği ile bir ilgisi var mıdır, olabilir mi? Dolayısıyla, bilginin öğretimi/öğrenimi yoluyla eğitim sürecinin hermeneutik kavramı çerçevesinde temellendirilmesi gerekmektedir.

Hermeneutik ve Öğrenme

Bu bağlamda örneğin, “et ile tırnak” örneği, eğitimin ayrılmaz bir parçası olan öğretim/öğrenim kavramı ve/veya süreci, eğitimden beklentilerin gerçekleşmesinde nasıl bir yer tutmakta ya da nasıl bir rol oynamaktadır? Eğitim(ile)mek, öğretmek ve/veya öğrenmek demek midir? Eğer öyleyse, eğitmek neyi öğretmek, dolayısıyla eğitilmek neyi ve nasıl öğrenmektir? Sanıyorum bu soruya kısaca ve olabilecek en genel tanımıyla, *ilgili davranışın temelini oluşturan gerekli bilgiyi öğretmek ve/veya öğrenmek* olarak yanıt verilebilir. O zaman da şu soru ortaya çıkmaktadır ki, herhangi bir davranışın temelini oluşturacak, onu meşrulaştıracak bir bilginin kaynağı nedir, ne olabilir? Ayrıca bu bilgi hangi süreçlerle öğretilir ve öğrenilir? Buna kim karar nasıl vermektedir? Kısacası, öğretmek ve/veya öğrenmek nasıl bir süreçtir ki, böylece birey eğitilmiş olsun, ve dahasında eğitimden beklenenleri kendi kişiliğinde gerçekleştirmiş ya da sergiliyor olsun? Başka biçimde sorulduğunda, öğrenmenin doğası aslında nedir, nasıldır? *Birey neyi öğrenir, niçin ve nasıl* (herhangi bir bilgiyi daha kolay/iyi) öğrenir?

Bunun için öncelikle, öğrenen kişi *neyi-nerede-niçin-nasıl* öğrenir sorularını yanıtlamamız gerekir. Öğrenmede söz konusu olan bilgi midir yoksa bir davranış ve/veya bir tutum mudur? Örneğin bir lise öğrencisi, felsefe tarihinden herhangi bir filozofun herhangi bir felsefe problemine ilişkin görüş ve/veya tutumunu öğrenirken/öğrenmekle, söz konusu öğrenme edimi sürecinde neler nasıl olup biter, olup bitmektedir? Örneğin burada, öğrenme ve eğitim kavramları ayrımı yoluyla belirli bir *bilgi bütünüünün öğrenimi/öğretimi* yoluyla bilgiye paralel *davranışın/tutumun eğitimi*nden söz edilebilir. Eğer böyle bir paralellikten söz edilebilirse, o zaman bu paralellik, bilgi türü/biçimi/düzeyi ile tutum ve/veya davranış biçimi arasında bir ilişkinin ya da bir paralellüğün varlığını da çağırıştırır. Bu ise, yaşamın hangi sorun alanında olursa olsun, herhangi bir davranışın ve/veya tutumun bilgisel bir dayanağı/temeli olması gerekir, vardır demektir. Bu durumda eğer her davranışın/tutumun bilgisel bir dayanağı var ise, o zaman bireyler (öğrenenler), eğitim süreci sonunda ya kendi kişisel/öznel hedefleri olan tutumların gerektirdiği bilgileri öğrenmeyi isteyecekler/seçecekler (kendini geliştirme/gerçekleştirme), ya da kendilerine rağmen onlara öğretilen bilgilerin gerektirdiği davranış ve/veya tutumları kazanacaklardır (formasyon kazanma) –kendileri bunun ayırında olmasalar bile. (Neyi öğrenmek istiyorum, neyi öğrenmem gerekiyor ve bana öğretilenler nelerdir?)

Öte yandan öğrenmenin temel hedefi, herhangi bir bilgiler kümesi midir, yoksa bu bilgiler üzerinden, o bilgilerin ontolojik karşılığı olan gerçeklik durumunu tanıyıp kavrama mıdır sorusuna ilişkin, bilginin, gerçeklik durumunun kavranmasında bir araç/fırsat olduğu kabulü de göz önünde bulundurulursa, gerekli bilgiyi öğrenme ediminin *nerede, niçin ve nasıl* gerçekleştiği sorusu farklı bir bağlama, epistemolojik bağlamdan ontolojik bağlama aktarılmış olacaktır. Bir başka anlatımla, bilgi kavramı ve dolayısıyla bilme edimi, bilgiye ilişkin (epistemolojik) olduğu kadar bilginin nesnesine

ilişkin (ontolojik) bir nitelik ve/veya temel de kazanmış olacaktır. Zira öğrenmenin, deyim yerindeyse bir ön-adımı ve/veya ön-koşulu olan anlama edimi, karşılaşılan ve/veya yönelinen olgu, sorun ya da nesnenin, zaten mevcut olanlarla benzeştirilmesi ya da anlamayı ve/veya öğrenmeyi gerçekleştiren zihnin, kendi dışındaki gerçeklik ile karşı karşıya olması da demektir. Ya da, zihnin anlama ya da öğrenmeyi, pratik yaşam bütünlüğü ile etkileşim halindeyken gerçekleştirmesi/gerçeklendirmesi demektir. Dolayısıyla, Özlem'in adlandırışıyla "yaşantı"nın, kendiliğindenliğe sahip olması ve dolayısıyla "yaşamanın kendisi"nin, tüm bilme ediminin kendisinden çıktığı ve tüm bilginin temelinde yatan şey olması (Özlem, I, 1994, s. 58) anlaşılır bir belirleme olacaktır. Ya da, "anlamaya ilişkin kabuller, eğitim yaklaşımı ve uygulamalarını etkilemekle kalmayıp, biçimlendirecektir de" (Kerdesman, 1998, s. 243). Bu, şu anlama gelir ki, eğitim politika ve uygulamaları belirli bir bilgi (epistemoloji) ve nesne (ontoloji) anlayışına dayanmak durumundadır. O anlayışlar da, eğitim yaklaşımlarının toplam başarısından bireysel eğitim ve/veya öğrenme performanslarına dek tüm bir eğitim sürecini tanımlayan/biçimlendiren bir temel oluşturacaktır. Bu nedenle, bir eğitim sistemini ve onu temellendiren eğitim anlayışını değerlendirirken, öncelikle onu, bilgi, öğrenme ve anlama gibi temel epistemolojik kavramlar açısından değerlendirme gereği ortaya çıkacaktır.

İşte belki de tam burada hermeneutik kavramı eğitim kavramı ile ilişkilendirilebilir. Şöyle ki, hermeneutik kavramının geçirmiş olduğu tarihsel değişime karşın, onun, bilgi ve bilgiyi anlama ve öğrenme sorusuna getirdiği fen bilimleri-sosyal bilimler ayrımı ile anlamaya ve/veya anlamlandırmaya çalışan bir yaklaşım olduğu da söylenebilir. Söz konusu ayrım, fen bilimlerinin *açıklama* kavramı yerine sosyal bilimler için *anlama* kavramını kabul ederek, yeni bir açılım yaratmış ya da yeni bir perspektifin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çünkü *anlama* kavramı aynı zamanda, öğrenme kavramının bireyselleşmesi, hatta giderek öznelleşmesi sonucunu beraberinde getiren bir dönüşümü de çağrıştırmaktadır. Zira, eğer anlama ve dolayısıyla öğrenme, bireysel düzlemde ve yaşamın dayattığı değişmezlerin / problemlerin / güçlüklerin aşılması ve/veya çözülmesi amacını taşıyor ve "yaşantı" da kendiliğindenliğe sahip olmasından dolayı, "yaşamın kendisi" tüm bilme ediminin kendisinden çıktığı/kendisine dayandığı ve tüm bilginin temelinde yatan şey ise, öğrenme, bir dış kaynak tarafından sunulan *açıklamaya* değil, bireyin bizzat kendi iradesi ile sürece katılıp gerçekleşmesine katkıda bulunduğu, yani bizzat bireyin kendi iradesinin belirlediği *anlama* ile daha çok ilişkili bir süreç olsa gerekir.

Eğer anlama, öğrenme, bilme, bireyin kendi yaşamındaki problemlerin giderilmesi gibi bir amaç taşıyorsa, ancak böyle bir işlev görebildiğinde daha kalıcı bir öğrenme oluyorsa, ya da bir başka anlatımla, bilgi yaşam içindeki işlevselliği ölçüsünde değerli ise eğer, o zaman bilgiyi öğrenme ve/veya anlamının ontolojik bir boyutundan da söz edilebilir demektir. Ya da, bilgi ve/veya bilginin içerildiği kuram aynı zamanda, pratiğin bir uzantısı, bir parçası demektir de. Şöyle ki, bilgiyi üretme, öğrenme ve onu bir kuramsal çerçeve biçiminde örgütlemenin kendisi bizatihi bir praksis, bir eylem, bir süreçtir. Ayrıca, ait olduğu gerçeklik alanıyla etkileşimini koruyarak geliştirilen ve bütünlünen bir süreçtir, eylemdir. Ya da "bir teori, bir teori olmasının yanında aynı zamanda bir praksistir de. Dolayısıyla hermeneutiğin problem alanını oluşturan sosyal/beşeri bilimlerin disiplinleri olan tarih, felsefe, edebiyat gibi disiplinler, aslında pratikte neler olup bittiğinin kuramsal bir çerçevesi olmak gibi bir görev de

görmektedirler denilebilir. Bir başka ifadeyle hermeneutik, pratiği (ne olup bittiğini) anlamının kuramsal (tarih, felsefe, literatür) çerçevesini oluşturmaktadır.” (Özlem, II., 1994, s. 89)

Eğitimi öğrenmeye, öğrenmeyi de (yaşam içinde/yaşamı) anlamaya indirgeyen böyle bir çerçeveden sonra, eğitimin bir bilgi edinimi sorunu mu (kendini gerçekleştirme), yoksa bir problem çözme becerisi/nin kazandırılması sorunu mu (formasyon kazandırma) olduğu/olması gerektiği problemi, hermeneutik üzerinden de ele alınabilir bir problem olacaktır. Şöyle ki, anlamaya hazıroluşluk düzeyi aynı zamanda eğitimin başarısını belirlemede birinci dereceden önemli bir etken olacaktır. Hazıroluşluk ise, öğretimi söz konusu olan problem ya da konu alanının, öğrenen kişinin yaşamı ile ilgi düzeyi tarafından belirlenecektir. Birey, öğretilen planlı bilgiyi yaşama pratiği ile ilişkilendirmekte midir ya da hangi düzeyde/ölçüde ilişkilendirmektedir? Bir başka anlatımla, söz konusu bilgi, bireyin, yaşamının o dönemdeki akışında nasıl ve ne kadar yer tutmaktadır? Yaşamın karşısına çıkardığı problem durumu ya da güçlüklerin giderilmesinde nasıl ve ne kadar rol oynayacaktır? Bu ve benzeri sorulara birey tarafından verilecek yanıtlar, bireyin, öğretimi söz konusu olan bilgiyi öğrenmeye hazıroluşluk düzeyini belirleyecektir.

Öğrenci merkezli eğitim anlayışı içinde öğrenciyi temele alan böyle bir eğitim anlayışı, doğal olarak bireysel farklılıkların öne çıktığı bir anlayış olacaktır. Zira, herhangi bir örgün eğitim sınıfındaki öğrenciler, gerek yetişme biçimlerinden gerek yaş düzeyleri ve/veya diğer sosyal statü ya da konumlarından dolayı, hem hazıroluşlukları hem de yaşam pratiklerinin içerdiği problem durumları bakımından farklılık göstereceklerdir. Dolayısıyla, öğretim ve/veya eğitim süreci öncesinde bireylerin, öğretilen olan bilgiyi *anlamaya* ve dolayısıyla *öğrenmeye* hazıroluşluk düzeylerinin olabildiğince birbirlerine yakın olması, sürecin toplam başarısı açısından önem taşıyacaktır. Öğrenen bireyler olarak öğrencilerin, günlük yaşam pratiklerinin ve buna bağlı olarak kendi yaşam pratikleri içinde karşı karşıya buldukları güçlük ya da problem durumlarının ön-bilgisi, aynı zamanda, öğretim/egitim programlarının düzenlenmesinden, eğitim uygulamalarına kadar tüm bir eğitim sürecinin tasarımı ve düzenlenmesinde göz önünde bulundurulması ya da başvurulması gereken bir bilgi/kaynağı olacaktır.

Öğrencinin hazıroluşluk düzeyini, öğretilen bilgi içeriğine yakınlaştırmamın nasıl gerçekleştirileceğine gelince, bu noktada ilgili bilginin, öğrencinin yaşam pratiği ve/veya problem durumu ile ilişkilendirilmesi, bir anlamda öğrencinin, bilginin pratik yaşam içinde nasıl bir yerde bulunduğu/nasıl bir yer işgal ettiğinin farkına vardırılması, dolayısıyla, öğrencinin ilgili bilgi konusunda motive edilmesi, yakınlaştırmamın ilk adımını oluşturabilir. Ki bu anlamda, “Eğitim nedir?” ya da “Eğitilmek ne demektir?” soruları, kasıtlı ve istendik yönde davranış kazandırma, edindirme ya da değiştirme sürecidir, tekniğidir, yöntemidir gibi yanıtlar, *biyo-psişik* insandan *kültürel* insan yaratmadır biçiminde de anlaşılabilir olacaktır. Zira, bireyin, formal ya da informal, herhangi bir eğitim ortamına katılması ve/veya o ortam içinde bulunması, kişisel gereksinim ve problem durumlarının giderilmesi ve/veya çözülmesi/aşılması anlamına da gelecektir. Çünkü, birey öncelikle ve özellikle bu tür amaçlar için herhangi bir eğitim ortamına girmekte ya da oraya girmeyi seçmektedir. Üstelik, yine birey bu ortam içinde, yine öncelikle ve özellikle kendi gereksinim ve problem durumlarına koşut, onları

aşmasını sağlayacak biçim, düzey ve içerikteki bilgilere yönelecektir. Bu anlamda, birey öğrenme ve/veya eğitim ortamına, deyim yerindeyse kendi önyargılarıyla gelecektir. Ki bu da, öğrencinin günlük yaşam pratiği ile, eğitim/öğretim/bilgi içeriği seçiminin birbirini tamamladığı, birbiriyle örtüştüğü aşama ya da platformun başlangıcı demektir. Bu aşama aynı zamanda, anlamının, öğrencinin/bireyin kendi yaşam pratiği içinde ya da onunla ilişkilendirildiği ölçüde anlamlı ve işlevsel olduğu, olabildiği aşamadır. Felsefe terimlerini kullanırsak, epistemolojinin ontolojiye temas ettiği aşamadır. Nitekim Özlem'in aktarımıyla Dilthey'a göre de bilme, yaşamanın içindedir (Özlem, II, 1994, s. 164) ve dolayısıyla, yaşantıyla doğrudan bağlantılı olduğundan, yaşamanın kendisi de hermeneutik bir yapıya sahiptir (Özlem, II, 1994, s. 153).

Bir bütün olarak eğitim sürecinin, eğitilen *birey açısından* kendi davranışlarına temel oluşturacak, deyim yerindeyse onun davranışlarını meşrulaştıracak bilginin *öğrenilmesinin* yaşam pratiği ile iç içe olmasının yanında, eğitimciler olarak *eğitilen açısından*, *öğretilecek* bilginin seçiminde de yine aynı biçimde ve hatta aynı düzeyde yaşama-iç-içelikten söz edilebilir. Şöyle ki, eğitim kuramcıları, politika belirleyicileri ve uygulayıcıları da, yine doğal olarak, kendi oluşturdukları dünya ve/veya toplum tasarımlarının ortaya çıkardığı gereksinim ve problem durumlarını giderme ve/veya çözümlenme amacına dönük içerikler, programlar, ilkeler saptayıp bunları gerçekleştirmeyi seçeceklerdir/seçebilirler. Zira onlar da aynı ya da benzer sorunlar ortamında ya da eğer söylenebilirse, aynı dünyada *yaşamaktadırlar*. Dolayısıyla onların tasarımlarının ve uygulamalarının da, kendi kişiselliklerinden arınık olması düşünülemez. Zira düşünce ve kavramlar, hayatın derinlikleri içinde köklendikleri gibi (Birand, 1960, s. 23), bilgi de her zaman, insana, içinde yaşadığı dünyayı tanıtan bir görüş olması anlamında, belli bir dünya görüşü ile ilgili olan bir zemin üzerinde gelişir (Birand, 1960, s. 22). Dahası, fiziksel dünyanın bilgisi ve onun formal ifadesi olan fizik bilim(ler)i de nihayetinde, günlük/sosyal yaşama ilişkin bilgi ve anlayışa dayanır, onda temellenir. Bir başka anlatımla, fiziksel düzen/lilik, ancak sosyal düzenlilik içinden kavranabilir (Rosa ve Blanco, 1997, s. 192). Bu anlamda, doğa bilimlerinde verili olgular başlangıç koşullarından çıkarsanmış yasa hipotezleri yardımıyla *açıklanırken*; sosyal bilimlerde simgesel bağıntılar/bağlantılar kendinde-hissedip-bütünleme aracılığıyla *anlaşılır* (Özlem, II, 1994, s. 55). Dolayısıyla sosyal bilimler adı altında sınıflandırılmasından dolayı, eğitim biliminin yöntem anlayışı, *açıklama* temelli olmaktan çok *anlama* temelli bir yöntem olmak durumundadır. Ya da, gerek öğrenen ve/veya eğitilen olarak öğrenci, gerekse öğreten ve/veya eğiten olarak eğitimci açısından, eğitim temelde yaşama iç-içeliğinden dolayı, öncelikle ve özellikle *anlamaya* dayanan bir süreç, bir deneyim olmak durumundadır.

Sonuç

Özet olarak davranış değişikliği ya da davranış kazandırma süreci olarak eğitime başlarken, öğrencinin ilgili bilgi alanına ilişkin ilgi ve birikim düzeyleri anlamında hazıroluşluğunun, sürecin (toplam) başarısını belirlemesi açısından, olabildiğince üst düzeylerde tutulmasının gerektiği söylenebilir. Bir başka anlatımla, hermeneutiğin, eğitimin, deyim yerindeyse altyapısını oluşturan bilginin öğrenilmesi aşamasında, öğrenmenin nasıl gerçekleştiği ya da hangi düzeyde nasıl gerçekleştiği sorusunun

aydınlatılması açısından eğilinmesi ve hatta eğitim programlarının ya da kuramlarının dikkate alınması gereken bir çerçeve olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- BİRAND, Kamran, (1960). *Manevi İlimler Metodu Olarak Anlama*, Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- BLANCO, F. ve Rosa, A., (1997). "Dilthey's Dream: Teaching History to Understand the Future", *International Journal of Educational Research*, (27) 3.
- BLEİCHER, Josef, (1980). *Contemporary Hermeneutics*, UK: Routledge and Kegan Paul Ltd.
- DEWEY, John, (1996). *Demokrasi ve Eğitim*, (çev. M.Salih Otoran), Ankara: Başarı Yayıncılık.
- DILTHEY, Wilhelm. (1999). *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, (çev. Doğan Özlem), İstanbul: Paradigma Yayınları.
- GADAMER, Hans-Georg, (1995). "Hermeneutik," *Hermeneutik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar*, (der./çev. Doğan Özlem), Ankara: Ark Yayınları.
- KERDEMAN, Deborah, (1998). "Hermeneutics and Education: Understanding, Control, and Agency, *Educational Theory*, (48) 2.
- ÖZLEM, Doğan, (1994). *Metinlerle Hermeneutik (Yorumbilgisi) Dersleri I-II*, İzmir: Prespero Yayınevi.
- Palmer, Richard E., (2003) *Hermenötik*, (çev. İbrahim Görener), İstanbul: Anka Yayınları.